

דף ט

'איבעי ליה לשיורי פורתא'. מכאן כתבו אחרונים להוכיח שאפשר לעשות כן בסיום מסכת, להניח ממנה מעט בסופה כדי לסיימה בזמן מסוים שיחפוץ, כגון בערב הפסח. ואף על פי שכאן אמרו שאין ראוי לשייר בבנין בית המקדש, זה לא שייך בלימוד מסכת, שבינתיים יכול ללמוד דבר אחר. ויש אומרים שאין להשהות המצוה בכדי, אלא אם כן יעשה הסיום ברוב שמחה וברוב עם וכד' (ע' בספרים הרבים המובאים במאור ישראל כאן).

'אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים...'. ע' בבאור הענין בספר פרי צדיק מוצאי יו"כ ב; שמיני עצרת לב; דובר צדק עמ' 175.

[וע"ע בשו"ת חות יאיר (רלו) שהביא דוגמא מכאן שאף על פי שמצד הדין מצוה דוחה איסור, צריך כפרה. וצ"ע הלא יש פירכא לקל-וחומר זה ולכך דאגו לעונש והוצרכו לכפרה. וע' גם בחדושים-ובאורים שדייק מלשון הגמרא שלפי האמת היו צריכים להתענות].

'מקדש דקדושתו קדושת עולם'. אף לדעת האומר קדושה ראשונה בטלה כשחרב המקדש, קוראו 'קדושת עולם' מפני שהאריכו בקדושה יותר (תוס' שבועות טז:). או גם לפי שאותו מקום נקבע למקדש לעולם ואי אפשר לקדש מקום אחר (שם; תורא"ש כאן). ועוד, בזמן חנוכתו היה ראוי לעמוד לעולם ולכך שפט שלמה את קדושתו לקדושת עולם, אלא שלאחר מכן נולדה סיבה לחורבנו (עפ"י יערות דבש ח"א ד, עמ' קמא במהדו' ירושלם תש"ס).

יטובי לב – שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בכן זכר –

'... ובמדרש רות על פסוק וייטב לבו שהיה מבקש אשה שנאמר מצא אשה מצא טוב. וזהו לבו של בועז הצדיק, ביקש אשה לשם שמים, להוציא נפשות יקרות דשלשלת בית דוד העתידיים לצאת ממנו, וזהו טוב לבו של צדיק כבועז.

וכיוצא בזה במועד קטן ט' א' וטובי לב – שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בכן זכר, כי אע"פ שטוב לב מורה על חשק ותאוה שהלב מלא ממנו, שעל זה נאמר ולא תתורו אחרי לבבכם, תאותן של ישראל הקב"ה, והוא לבן של ישראל, כמו שאמרו בשיר השירים רבה, ואפילו כשעושיני עניני תאות כונתם רק לשם שמים שהכל בקדושה ואין בהם לב האבן רק לב בשר, לב להוציא בשר (כמו שאמרו בפסיקתא על פסוק זה). וכל טוב לבו היינו שילידו על ידי זה בנים זכרים נפשות יקרות, אבל טוב לבם דאומות העולם הוא מילוי התאוה עצמה לבד... (מתוך 'ישראל קדושים' עמ' 32. וע"ע פוקד עקרים עמ' 44).

'על כל הטובה – שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא' – דרש 'הטובה' – לעולם שכולו טוב [כמו שדרשו על למען ייטב לך].

ואמר 'כולכם מזומנין' – אפילו אותם שאכלו לשם אכילה גסה ולא לשם מצוה (עפ"י מהרש"א).

יש לבאר טעם אכילתם ביום הכיפורים, על פי מה שנראה מתוך דברי הזוה"ק (בתיקוני זוהר תיקון כא דף מ. ד"ה פורים. וע"ע בוהר אמור ק סע"ב ופינחס ריד: וברמ"ז פר' אמור שם) שלעתיד לבוא יתבטל עינוי נעילת הסנדל ביום הכיפורים, וכן יהא אז זמן זיווג, ואולם תענית אכילה ושתיה לא תיבטל גם לאחר הגאולה שהרי

התורה לא תשתנה ח"ו. והטעם הוא כי גם אחר התיקון תהא נצרכת התענית לכפר על העבר. וישראל שהיו באותו מעמד סברו שכבר הגיע זמן התיקון ושלמה יהא משיח וחשבו שכבר אין מקום לתענית יום הכפורים, ורק לאחר מכן הרגישו שעכ"פ נצרכת התענית לכפר על העבר ונצטערו על אכילתם. ואותה בת קול שיצאה הועילה להם להיות מזומנים לחיי עולם הבא, שזה ענין בת-קול שבכל מקום, לא להודיע היא באה כי מה תועלת בזה, אלא לפעול באותה שעה אותו הענין אצל היחידים השומעים אותה (עפ"י פרי צדיק מוצאי יוהכ"פ ב).

'אמר שלמה עשרים וארבעה רננות ולא נענה, פתח ואמר שאו שערים...'. לולא פרש"י היה נראה לפרש שהכוונה לעשרים וארבעה מזמורים שלפני מזמור זה בספר תהלים (רא"מ הורביץ שבת ל, ע"ש. וע"ע מאור ישראל ומגדים חדשים שם).

'באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה...'. – ועל זה יצדק כל ענינו של מזמור שיר חנוכה הבית לדוד, ארוממך ה' כי דליתני (רמו לדלתות) ולא שמחת אויבי לי. ה' אלקי שועתי אליך ותפאנני, ה' העלית מן שאול נפשי... (עפ"י רא"מ הורביץ ועוד – שם. וע' מאור ישראל).

'אמר להו: ולא איפטריתו מיני באורתא? אמרו ליה למדתנו רבינו תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת'. ורבי שמעון מדוע שאלם והלא הוא עצמו לימדם לנהוג כן – יתכן שלחדדם אמר זאת [כמו שמצינו בכמה מקומות כזאת] (עפ"י מהרש"א). וגם יתכן שלרוב ענוותו לא החשיבם כתלמידיו. או אפשר שסבר שמראש כשנטלו רשות היה בדעתם לילך רק למחר, ובאופן זה מבואר בר"ן שאין צריך ליטול רשות שנית (עפ"י שפת אמת).

עוד יש לומר על פי מה שכתב הרמב"ם (תלמוד תורה ה, ט) שכל שמועה שמוכיר התלמיד בפני רבו אומר לו 'כך לימדנו רבנו' מפני כבוד הרב (ע"ע במובא ביוסף דעת סנהדרין צט:), א"כ י"ל שרבי שמעון באמת לא לימדם הדבר, לכך שאלם.

ארח חיים פן תפלים... רש"י מפרש שאין להניח מצוה קטנה הבאה לידך מפני הגדולה, אם אי אפשר לה להעשות על ידי אחרים (וכן פירש הערוך 'פלים' א). מכאן הוכיח בשו"ת חכם צבי (קו) שאין להחמיץ מצוה קלה המזומנת עתה, אעפ"י שעל ידי כך יפסיד מצוה חמורה. ע"ע בענין זה במובא בסוכה כה. ויש שפרשו להפך מפרש"י; כאשר לא תיעשה המצוה ע"י אחרים, יעשה את הגדולה, אבל אם אפשר לעשותה ע"י אחרים, יניח הגדולה לאחרים ויעשה הקטנה בעצמו (עפ"י מהרש"א; חדושים ובאורים). ובתוס' רא"ש פירש בענין אחר, לענין דחיית המצוה את הלימוד (וכן כיוון בחו"ב. וע' פירוש נוסף בשפת אמת).

(ע"ב) 'יהא רעוא דתזרע ולא תחצד... כי אתא לגבי אבוה אמר ליה לא מבעיא דברוכי לא בירכן אבל צעורי צעורן. אמר מאי אמרו לך? – הכי והכי אמרו לי. אמר ליה: הנך כולהו ברכתא נינהו, תזרע ולא תחצד – תוליד בנים ולא ימותו...'. בכזונה הוציאו הדברים בלשון סתומה ותמוהה, כדי שיחזור הבן אל אביו ויפרש לו הברכות כך שיצאו הברכות מפרשות מפי רבי שמעון (עפ"י מהר"ם מפדארה; ר"י פינטו בפירושו לעין יעקב. וע"ע במהרש"א ובשו"ת בנין ציון החדשות ע).

ויש לבאר מדוע שלח רבי שמעון את בנו אליהם ולא ברכו הוא בעצמו – כי רצה שיברכו רבי יהודה בן גרים שזכה למעלת מעביר על מדותיו, כי הרי מתולדתו היה מוכן לרע, משא"כ רבי שמעון. ומאידך היה לו לרבי שמעון בן יוחאי מעלת צדיק בן צדיק (עפ"י אוצר המלך לז:).

'לבלבל פתורך בבני ובנתא'. כלומר יהיו לך בנים הרבה ויבלבלו שלחנך' (רבנו חננאל).

'ועושה אשה תכשיטיה...' שזהו צורך הגוף וכעין אוכל נפש, ולפיכך עושה כדרכה בלא שינוי ואף בטירחה רבה. ולא גזרו שמא תיכנס לרגל בניוול – כי קישוט הוא דבר הצריך כל יום ויום, ועוד שאין דרכן להשהות (ריטב"א).

זמי אית ליה לרבי יהודה האי סברא והתנן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמצר. אמרו לו אע"פ שמצר עכשיו שמח הוא לאחר זמן...' ואם תאמר מאי קושיא, הלא כאן היא שמחה בסופו של דבר במועד עצמו לכך מותר, אבל שם הרי לא יהא שמח אלא לאחר זמן, ולא ביום אידו – כן משמע בתוס' בע"ז (ו ד"ה אמר). ואמנם התורי"ד כתב מכח קושיא זו דאזיל ומודה באותו יום, וכן סובר הר"ן בע"ז ששמח ומודה מיד לאחר הפרעון, אבל לפי הנראה מהתוס' קשה?

ויש לומר, עיקר סברת אע"פ שמיצר עכשיו... פירושה שלכך כבר עתה אדם הפך בדבר ונח לו עכשיו אע"פ שנכנס לצער, בגלל עצם הידיעה שבסוף הוא ישמח, וזו הסיבה שמתיר ר' יהודה לסוד כשיכולה לקלף במועד, כי גם עתה יש קצת שמחה עכ"פ, אבל בלאו הכי אין להתיר צער של עתה משום השמחה שלאח"כ, והיות וכן גם לענין להפרע מהן בדין היה לאסור שכבר עתה יש לו הקלה מסוימת ומודה במידת מה [הגם שעדיין יש חילוק בין הדינים, שבמועד אוסר ר"י כשאינה יכולה לקלוף במועד שמ"מ ניוול הוא לה כעת, משא"כ לענין אזיל ומודה, כל שיש לו עתה הרגשת הרווחה כלשהי אסור]. ויתכן שזהו טעמו של רבי יהודה (בתענית ל). שאוסר לאבל לקרוא ולשנות בדבר שאינו רגיל, שאעפ"י שעכשיו יש לו צער (כמוש"כ רש"י בדעת חכמים), מ"מ העובדה שלאחר זמן יהא שמח בדבר, אוסר לו כבר עתה משום ידיעת השמחה המעותרת לו.

*

מידדי הר"א גוטליב שיחי' (תש"ס):

שמחים = זו שכינה.

וטובי לב = זה בן.

על כל הטובה = זהו עולם הבא.

לדוד עבדו = עון.

'ככתבם וכלשונם'

'אשר שאל בענין היכל ישיבה שלומדים בו הבחורים בני הישיבה וישנם כמובן סדרים קבועים חק ולא יעבור, ויש קרוב מאד באותו בנין בית המדרש שמזמן לזמן עורכים בו ברית מילה ושומעים ומרגישים מאד בהיכל הישיבה עשית ושעת הברית, אם מחויבים או רשאים בני הישיבה לבטל סדרם ולמודם ליכנס לבית המדרש להיות ממשותפי מצות בריתו של אברהם אבינו; –
לידי פשוט שאינם חייבים וגם אינם רשאים לבטל מלמודם, והוא על פי ש"ס מועד קטן ט ע"ב... והכי הילכתא, דבאפשר לקיים על ידי אחרים אין מבטלים, ועיין שם היטב בחי' מאירי בזה... והלום ראיתי בספר אוצר הפוסקים (אה"ע סי' סד ס"ק טז-יז) שכתב בשם הגאון הק' מהר"צ כהן מלובלין

זי"ע דפשיטא לי' לענין סעודת ברית מילה דהעוסק בתורה פטור מלהשתתף, וכי האי גוונא לענין ברית עצמו, דהכל נבנה על גמרא הנ"ל דמועד קטן... (מתוך שו"ת שבט הלוי ח"ח רח).

(השאלה) השלישית אם יש חיוב על הראשונים שראו האברים יותר חיוב מהאחרים שהודיעם – ובדבר אם על האדם שעשה תמונה מהאברים בבית החולים יש יותר חובה לקבור מאשר לאנשים אחרים – הנה בשביל עשיית התמונה איני רואה שיעשה עליו חובה יותר, אבל ממה שראה אותם תחלה הרי נעשה עליו כבר חיוב לקבור ולא שייך שיפטר מחיובו במה שהגיד הדבר לעוד אנשים אם הם שוין לו ביכולת השגת האברים וקבורתם, וממילא החיוב שעליו הוא כמצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים, וכן אם הוא בעצמו אינו יכול שצריך לזה למשל חמשה אנשים, יהיה החיוב על עוד ארבעה הראשונים שנודעו מזה אם הם יכולים בשוה לאחרים, שלכן על אחרים שיגידו כשכבר יש כדי הצורך לא נעשה חיוב ממש אלא הוא עליהם כמצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים. ונוגע זה לעצם החיוב וכן לפסוק המצות ולבטול תורה שאיתא במו"ק דף ט' (מתוך אגרות משה יו"ד ח"א קג).

דף י

השתא שתי וערב אמרת לא, חבלים לכתחלה מיבעיא?! – כי יותר יש להתיר שתי וערב בחבלים המופשלים מערב יום טוב, מאשר הפשלת חבלים לכתחילה גם אם יעשה שתי ללא ערב, וכיון ששתי וערב אסור אף במופשלים מאתמול, כל שכן שאסור להפשיל חבלים לכתחילה אף אם ישייר את הערב, כי ההפשלה והמתחת השתי הן עיקר מלאכתו.

התוס' הקשו היאך מותר לסרג ללא שינוי. ולפי האמור יש לומר כיון שהחבלים מופשלים מערב יום טוב והנידון הוא על סירוג לצורך המועד, אין זה ניכר מלאכה כל כך (עפ"י חזון איש ס' קלה, ושפת אמת). א. לכאורה משמע מפשטות דברי החו"א שנקט לפרש 'מפשילים' – תולים החבלים בנקבי המטה. וכן דעת האגודה, וכן התמירו כמה פוסקים (ע' במשנ"ב תקמ"א סק"ה), שאין התר לסרג אלא אם היו החבלים נתונים במטה מערב הרגל. ואולם היה נראה לפרש על פי דברי רש"י ורוב הראשונים 'מפשילים' – גודלים, כלומר מתקינים את החבל מעיקרא, אבל אין איסור לתלות החבל במטה במועד.

ב. הרא"ש כתב בטעם ההתר שנחשב כדבר האבד. וצ"ב. ובשפת אמת צידד שצריך לעשות בשינוי, שלא כהנחת התוס', וכדין כל מלאכת אומן, ונקט התנא בתפירה והוא הדין לשאר.

רב יהודה אמר: מנקר ריחיא' אבל עשיית בת עין מעשה אומן הוא ואסור אף לתנא קמא. רב יחיאל אמר בת עינא' – בזה אוסר רבי יהודה, אבל בניקור הריחים הכל מודים שמותר (עפ"י ריטב"א וראב"ד ועוד).

וצריך לחלק בין עשיית בת עין שנחשב לרב יהודה מעשה אומן, לבניית ריחים ואמת הריחים וכד' שהתיר רב יהודה משום שמחשבם מעשה הדיט כדלהלן.

(ע"ב) רב יהודה שרי... ולאוקומי ריחיא' ולמיבני ריחיא' ולמיבני אמת ריחיא' ולמיבני אוריא. רבא שרא... ולמיבני אקרפיטא ולמיבני איצטבא' בנינים אלו אינם מותרים אלא מעשה הדיט ולא מעשה אומן. וכיבוש שאסר רבי יהודה במשנה – מפני שמחשיבו למעשה אומן (עפ"י רמב"ן; חזון איש ס' קלה). וכן